

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

А. А. Теребух
ІННОВАЦІЙНИЙ ІМПЕРАТИВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

№ 11, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 316.422

*А. А. Теребух,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри туризму, НУ «Львівська політехніка»*

ІННОВАЦІЙНИЙ ІМПЕРАТИВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*A. A. Terebuh,
Doctor of Economics, Associate Professor, Head of the department of Tourism
NU «Lviv Polytechnic»*

IMPERATION INNOVATION FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті досліджено еволюцію поглядів на сутність поняття «інновації» у працях світових та вітчизняних учених, виділено основні підходи до визначення сутності цього поняття. Виокремлено основні етапи розвитку інноваційної теорії. Проаналізовано особливості інноваційних теорій в межах кожного етапу розвитку. За допомогою систематизації поглядів і формування інноваційних теорій проаналізовано зміну об'єкта у дослідження вчених та виявлено взаємозв'язок історичних передумов і конкретних інноваційних теорій.

In the article the evolution of views on the essence of the concept of «innovation» in the works of world and domestic scientists identified the main approaches to defining the essence of the concept. Thesis there is determined basic stages of innovation theory. The features innovative theories within each stage of development. With views of systematization and formation of innovative theories analyzed the change in the object of study scientists discovered the relationship and historical background and specific innovative theories.

Ключові слова: інновація, інноваційна економіка, нововведення, винахід, еволюція, інноваційна теорія.

Keywords: innovation, innovative economy, innovation, invention, evolution, innovation theory.

Постановка проблеми. Економічне зростання будь-якої країни, яка сповідує ринкові відносини, потребує інноваційного забезпечення та державного стимулювання, своєчасного відновлення зношених і застарілих засобів на підприємствах.

Упродовж останнього десятиліття з'явилися нові теорії про те, що економічне зростання ґрунтується на інновації. Введено нові терміни «інституційна економіка», «нова економіка зростання», «еволюційна економіка», «неошумпетеріанська економіка», або просто «Інноваційна економіка» – ця нова економіка змінює традиційні моделі економічного зростання так, щоб знання, технології, підприємництво та інновації не розглядалися як сили, які діють незалежно один від одного, а знаходилися в центрі.

Щодо змісту поняття «інноваційна економіка», то у фахівців існують різноманітні думки. Відомий американський футуролог Е. Тоффлер вказує, що новий тип економіки, так звана «інноваційна економіка», виявилася з 1950-х років, коли «білі комірці» і службовці кількісно перевершили заводських робітників з «синіми комірцями». У теоретико-методологічному контексті перехід до постіндустріального суспільства передбачає формування інноваційної економіки, в якій умовою економічного зростання є інтелектуалізація виробництва, тобто приріст ВВП забезпечується переважно за рахунок випуску та реалізації наукомісткої продукції та послуг [1].

Вашингтонська комісія економічного розвитку виділяє три ключові фактори інноваційної економіки: талант; інвестиції та підприємництво; інфраструктура. В інноваційній економіці, передусім, інтелект новаторів і громадський інтелект, що містить інформаційне поле, інтелектуальну еліту, інтелектуальний ринок, визначають рівень її ефективності.

В Україні поняття «інновації» за часів Радянського Союзу не використовували, інновації впроваджували у межах науково-дослідних робіт і конструкторських розробок (НДДКР) за для отримання економічного ефекту від досягнень науково-технічного прогресу. З початку 90-х років в умовах становлення ринкової економіки вітчизняні вчені активно зайнялись дослідженнями економічної сутності поняття «інновації».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічну сутність та розвиток поняття «інновація» досліджували відомі вітчизняні та іноземні вчені-економісти, наприклад, О. І. Волкова, М. П. Денисенка, А. А. Переседи, О. О. Лапка, М. Т. Пашути, Д. М. Черваньова, Й. Шумпетера, Б. Санто, К. Фрімена, М. Портера, Дж. Сороса та ін. Проте у економічній літературі як вітчизняній, так і зарубіжній немає однозначного тлумачення поняття «інновація», оскільки воно постійно та динамічно розвивається, зважаючи на різноманітні сфери застосування, галузеву специфіку та особливості економічного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження історії виникнення поняття «інновація» та встановлення основних етапів її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перше найповніше розкриття сутності понять і категорій інноваційних процесів увів в економічну науку австрійський економіст Йозеф Шумпетер. У 1911 році в роботі «Теорія економічного розвитку» він вперше охарактеризував інновацію, як нові комбінації у виробництві. Враховуючи цю позицію, Й. Шумпетер виділив п'ять типових випадків: виготовлення продукції з новими властивостями; впровадження нового методу (способу) виробництва; освоєння нових ринків збуту; використання нового джерела сировини; проведення відповідної реорганізації виробництва [2, с. 13].

У радянській економічній науці теорія інновацій розвивалася дослідженнях Н. Д. Кондратьєва. У роботі «Великі цикли економічної кон'юнктури» вчений довів існування взаємозв'язку «довгих хвиль» з новими досягненнями в науці і техніці. Проаналізувавши дані про науково-технічні відкриття і винаходи, Н. Д. Кондратьєв виявив їхню хвилеподібну динаміку та встановив обов'язковість таких умов для науково-технологічного процесу, як НДДКР та можливість їх практичної реалізації. Подальший розгляд ученими змісту поняття «інновації» має певні суперечності, складності. Останні зумовлені різними підходами щодо його дефініції. В економічній літературі виділяють два підходи до розуміння цього поняття: вузький і широкий. За вузького підходу інновації – це впровадження новачків у вигляді нової техніки та технологій. За широкого підходу – це будь-яка зміна, що дає змогу отримати більші прибутки, збільшити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання.

До прихильників вузького підходу належать Н. Мончев, Л. Барютін, Б. Твісс, Ф. Ніксон, Б. Санто, Ю. Яковець, В. Хіппель, Х. Ріге. Б. Твісс визначає інновацію як процес, у якому винахід або ідея набувають економічного змісту [3, с. 13], та обґрунтовує необхідність розмежування науково-технічних інновацій та НДДКР. Відзначимо, що перший термін припускає підхід із позиції всієї компанії до проблеми ефективного застосування техніки, а не опис діяльності тільки підрозділу, що здійснює НДДКР. Акцент робиться на важливості розгляду всього інноваційного процесу аж до комерційного використання техніки. Ф. Ніксон визначає інновацію як сукупність технічних, виробничих комерційних заходів, що призводять до появи на ринку нових і поліпшених процесів та устаткування [4]. Угорський вчений-економіст Б. Санто вважає, що інновація – це процес від зародження нової ідеї до збуту продукції, що забезпечує створення кращих товарів та устаткування за для отримання економічного ефекту – приросту прибутку у всіх сферах діяльності суб'єктів господарювання [5].

Іншої позиції (прихильник широкого підходу) дотримується П. Друкер, у роботі «Як забезпечити успіх у бізнесі» він визначає інновацію як особливий інструмент підприємств, засіб, за допомогою якого вони досліджують зміни, що наявні в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі чи в різних сферах обслуговування [6].

Польський економіст М. Хучек під інноваціями розуміє впровадження будь-якої нової речі, новини, реформи та пропонує визначати інновації в трьох значеннях: функціональному, атрибутивному і предметному. За функціонального підходу «інновація» розглядається як процес (нововведення щодо технологічних та організаційних процесів). За атрибутивного – інновації як зміна (виду діяльності, товару тощо, враховуючи суспільні потреби). А за предметного підходу інновація розглядається як результат інноваційної діяльності (товар, послуга, процедура чи метод) [7].

Згідно зі Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) й (або) удосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [8].

Економіст Б. Заболюцький визначає інновацію як процес формування нового мислення, створення, розроблення, впровадження до виробничого використання і поширення нового технічного, товарного, системного, соціального, екологічного або іншого рішення (новації), що задовольняє певну виробничу, соціальну потребу чи якийсь національний інтерес [9, с. 13].

С. Ілляшенко та О. Прокопенко під інновацією розуміють остаточний результат діяльності зі створення та використання нововведень, втілених у вигляді удосконалених або нових товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва та збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню ефективності функціонування підприємств, що їх використовують [10].

Автори Н. Чухрай та Р. Патора визначають такі підходи до визначення сутності цього поняття [11]:

- етимологічний: «інновація – мистецтво надання ресурсам нових можливостей для створення цінностей»;
- комерційний: «нововведення – застосування, тобто процес, у якому дослідження або ідея набувають економічного змісту; науково-технічні інновації – це матеріалізація нових ідей і знань, відкриттів, винаходів і науково-технічних розробок під час виробництва з метою їх комерційної реалізації для задоволення відповідних потреб споживачів на ринку»;
- функціональний: «інновація як економічна категорія – нова функція виробництва»; це зміна технології виробництва; стрибок від старої виробничої функції до нової»;
- статичний: інновація виступає як «інновація-продукт», коли її подають як результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку;
- процесний: інновація – комплексний процес, котрий містить створення, розроблення, доведення до комерційного використання і розповсюдження нового технологічного або якогось іншого рішення (новації), що задовольняє певну потребу;
- під вектором конкурентної переваги: «інновація – це новий підхід до конструювання виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор та його компанія здобувають перевагу над конкурентами».

О. Лапко відзначає, що «інновацію» розглядають з двох підходів статичного (де інновація є результатом інноваційної діяльності) та динамічного (інновація у формі інноваційного процесу) [12].

І.А. Павленко відзначає, що інноваційна діяльність – це послідовність взаємопов'язаних дій від зародження інновації у формі ідеї до створення її у формі продукції, послуги, технології та її поширення [13].

Треба зауважити, що відповідно до міжнародних стандартів, під «інновацією» розуміється впровадження нового або значно поліпшеного продукту (товару або послуги), або процесу, нового маркетингового методу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків [14, с. 26]. У світовій літературі, враховуючи сутність інновацій за типами, їх класифікують так [14, 1]:

- інноваційний продукт: введення товару або послуги, що є новим або істотно поліпшеним щодо їхніх характеристик або використання за призначенням. Що містить значні поліпшення в технічній специфікації, компонентах і матеріалах, програмному забезпеченні, враховані зручність в або інші його функціональні характеристики;
- інноваційні процеси: впровадження нового або значно поліпшеного виробничого процесу або способу доставки, що містить значні зміни в техніці, обладнанні та (або) програмному забезпеченні;
- інноваційний маркетинг: реалізація нового методу маркетингу за участю значних змін у конструкції виробу або упаковки, розміщення продукту, просування продукту або ціни;
- організаційна інновація: впровадження нового організаційного методу в діловій практиці підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків.

Також треба зазначити суттєву відмінність між радикальними (radical) та додатковими (followon) інноваціями. Останні створюються, коли підприємство робить досить невеликі вдосконалення наявних продуктів і процесів з метою задоволення мінімальних стандартів, радикальні навпаки замінюють існуючі продукти або процеси.

У табл. 1. відобразимо послідовність етапів розвитку теорії інновацій та підходів до їх визначення. На початку розвитку теорії інновації розглядається інноваційний процес як порівняно простий, односпрямований шлях від фундаментальних досліджень до прикладних досліджень для розвитку і поширення технологій. Ця так звана «лінійна модель» передбачає, що прогрес у науці визначає швидкість і напрям інноваційного розвитку та оптимальним способом підвищення виходу нових технологій є збільшення ресурсів на НДДКР.

Таблиця 1.

Еволюція підходів до розуміння поняття «інновація»

Етапи	Період	Якісні, домінуючі ознаки розвитку теорії інновацій
-------	--------	--

I етап	1910–1930 рр.	Зкладається наріжний камінь фундаментальних основ інноваційної теорії. Поява поняття «інновація», що замінив поняття «технічний прогрес»
II етап	1940–1960 рр.	Не характеризується настільки фундаментальними проривами в теорії інновацій як на першому етапі, оскільки на заваді стала друга світова війна і післявоєнна гонка озброєнь. Відбувається розвиток окремих положень теорії інновацій, зокрема макроекономічних
III етап	1970–1990 рр.	На тлі світової енергетичної кризи та галопуючої інфляції в умовах спаду виробництва, з'являються нові ідеї, пов'язані, перш за все, з розвитком теорії інновацій, концепцій управління інноваціями, розглядом інновацій на мікрорівні
	зі сер. 90-х рр. XX ст.	Відбувається розповсюдження інновацій на усі сфери життя. Також велику увагу зосереджено на економічний механізм здійснення інновацій та їх територіальним аспектам, коливанням рівня інноваційної активності різних країн. Відбувається формування концепції національної інноваційної системи. Поява поняття екологічні інновації

Альтернативні теоретичні підходи з'явилися у 1950-х роках, згідно з якими попит на продукцію та послуги важливіший у стимулюванні винахідницької діяльності, ніж досягнення НДДКР. Обидві теорії були оскаржені, оскільки занадто спрощені, а пізніші теоретичні підходи прийняли важливі аспекти їх обох.

У другій половині ХХ ст. продовжили розвиток старої «лінійної моделі» в напрямі відображення складності та взаємозалежності інноваційного процесу. Це розвиток «системного підходу», який характеризується низкою суміжних підходів. Одним із найбільш значущих результатів еволюції теорії інновацій є визнання того, що інновації повинні не просто бути забезпечені НДДКР, але також передбачають їхню роль у політиці для покращення інституційної основи і можливості взаємодії так, щоб краще стимулювати інновації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Так, розглянута нами еволюція теорії інновацій має величезне значення для практичного використання в сучасних умовах економіки України для обґрунтування перспектив її інноваційного розвитку. Світова спільнота довела, що економічне зростання ґрунтується на інноваціях у продуктах, послугах та бізнес-моделях. Водночас для провадження інноваційної діяльності підприємствам необхідне чітке розуміння сутності поняття «інновація». Часто нововведення (естетичне, функціональне...) називають інновацією. На нашу думку, поняття «інновація» містить глибші зміни, аніж просте вдосконалення товару чи послуги. Інновації – це не те, що появляється ні звідки, це результат проведеної великої роботи за сприятливих умов. Ось чому створення винаходу не означає, що він перетвориться на інновацію, проте інновація – це успішний винахід. Отже, вивчення інновацій у відповідному контексті є вагомим не тільки для технічних та організаційних змін, а й інституціональних та соціокультурних.

Література.

1. The Washington Innovation Economy: New Economic Strategy for Prosperity. – February 2009.
2. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Йозеф Шумпетер ; пер. з англ. В. Старка. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.
3. Твісс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твісс ; [сокр. пер. с англ.]. – Москва : Экономика, 1989. – 271 с.
4. Никсон Ф. Инновационный менеджмент / Ф. Никсон – Москва : Экономика. – 1997. – 240 с.
5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М. : Прогресс, 1990. – 296 с.
6. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / П. Друкер ; пер. з англ. В. С. Гуля. – К. : Україна, 1994. – 319 с.
7. Хучек М. Инновации на предприятиях и их внедрение. – Москва : Луч, 1992.
8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
9. Заболоцький Б. Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності. – Львів : Вид. центр «Новий Світ-2000», 2007. – 454 с.
10. Ілляшенко С. М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління : монографія / С. М. Ілляшенко, О. В. Прокопенко ; за ред. С. М. Ілляшенка. – Суми : Видавництво СумДУ, 2003. – 266 с.
11. Чухрай Н. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві : підручник / Н. Чухрай, Р. Патора. – К. : Кондор, 2006. – 398 с.
12. Лапко О. Екологічний фактор в інноваційній діяльності / О. Лапко // Економіка України. – 1998. – № 8. – С. 69.
13. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України : монографія / І. А. Павленко. – К. : КНЕУ, 2007. – 248 с.
14. Innovation Economics: The Economic Doctrine for the 21st Century. About Innovation Economics [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.innovationeconomics.org/>
15. Яворська Н. П. Розвиток теорії інновацій в економічній науці / Н. П. Яворська // Економічні науки (Серія «Економічна теорія та економічна історія») : зб. наук. пр. Луцького нац. техн. ун-ту. – Вип. 9 (36). – Луцьк : Навчально-науковий відділ ЛНТУ, 2012. – С. 341–347 (348 с).

References.

1. The official site of Washington Economic Development Commission (2009), "New Economic Strategy for Prosperity", available at: <http://www.WEDC.wa.gov> (Accessed February, 2009).
2. Shumpeter, J. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of economic development. Research income, capital, credit, rate and business cycle], Vyd. dim "Kyievo-Mohyl. akad.", Kyiv, Ukraine.
3. Tvis, B. (1989), *Upravlenie nauchno-tekhnicheskimi novovvedenijami* [Management of scientific and technical innovations], Jekonomika, Moskva, Russia.
4. Nikson, F. (1997), *Innovacionnyj menedzhment* [Innovation management], Jekonomika, Moskva, Russia.
5. Santo, B. (1990), *Innovacija kak sredstvo jekonomicheskogo razvitiia* [Innovation as a tool for economic development], Progress, Moskva, Russia.
6. Druker, P. (1994), *Yak zabezpechyt uspikh u biznesi: novatorstvo i pidpriemstvo* [How to ensure success in business, innovation and entrepreneurship], Ukraina, Kyiv, Ukraine.
7. Huchek, M. (1992), *Innovacii na predpriyatijah i ih vnedrenie* [Innovation in enterprises and its implementation], Luch, Moskva, Russia.1992.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "Pro innovatsijnu dial'nist", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
9. Zabolots'kij, B.F. (2007), *Ekonomika j orhanizatsiia innovatsijnoi dial'nosti* [Economics and organization innovation], Vyd. tsentr "Novyj Svit-2000", L'viv, Ukraine.
10. Illiashenko, S.M. and Prokopenko, O.V. (2003), *Formuvannia rynku ekolohichnykh innovatsij: ekonomichnosnovy upravlinnia* [Formation of the market of environmental innovations, economic foundations management], Vydavnytstvo SumDU, Sumy, Ukraine.
11. Chukhraj, N. and Patora, R. (2006), *Tovarna innovatsijna polityka: upravlinnia innovatsijamy na pidpriemstvi* [Trading innovation policy: innovation management in the enterprise], Kondor, Kyiv, Ukraine.
12. Lapko, O. (1998), "Environmental factors in innovation", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 8, pp. 69.
13. Pavlenko, I.A. (2007), *Innovatsijne pidpriemstvo u transformatsijnij ekonomitsi Ukrainy* [Innovative entrepreneurship in transformational economy of Ukraine], KNEU, Kyiv, Ukraine.
14. The Information Technology and Innovation Foundation (2015), "The Economic Doctrine for the 21st Century. About Innovation Economics", available at: <http://www.innovationeconomics.org/>
15. Yavors'ka, N.P. (2012), "The development of innovation theory in economics", *zb. nauk. pr. Luts'koho nats. tekhn. un-tu. Ekonomichni nauky (Seriiia "Ekonomichna teoriia ta ekonomichna istoriia")*, vol. 9 (36), pp. 341–347.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2015 р.